

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЗЕРВІВ ДЛЯ ПОКРИТТЯ ВТРАТ ЗА БАНКІВСЬКИМИ КРЕДИТАМИ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти бухгалтерського обліку операцій з формування та використання спеціального резерву для покриття втрат за кредитами у комерційних банках України. Подано визначення поняття кредитного ризику, наведено методику розрахунку розміру резерву за кредитами.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты бухгалтерского учета операций по формированию и использованию специального резерва для покрытия потерь по кредитам в коммерческих банках Украины. Дано определение понятия кредитного риска, представлена методика расчета размера резерва по кредитам.

Annotation. The article deals with theoretical aspects of accounting operations for the formation and use of a special reserve for covering losses on loans in commercial banks of Ukraine. A definition of the concept of credit risk is given. A technique for calculating the allowance for credits is provided.

Ключові слова: комерційні банки, кредитні операції, кредитний ризик, резерв для відшкодування можливих втрат, кредитний портфель.

Комерційний банк, як і будь-яка організація, у ході своєї діяльності може зіштовхнутися з певними ризиками, які можуть вплинути на показники прибутковості та ліквідності. Зокрема це стосується кредитної діяльності банку, яка є не лише прибутковою але й має високу імовірність виникнення ризиків. Кредитні ризики не лише негативно знижують прибутковість та платоспроможність банку, але й породжують інші ризики, які можуть призвести до великих втрат у майбутньому. Тож у цілях зменшення можливих збитків створюються резерви відшкодування втрат за кредитними операціями, відтак виникає і потреба у відображенні інформації щодо них, для цього застосовують методи бухгалтерського обліку.

Вивченням цього питання займалися такі вчені, як: Кіндрацька Л. М., Герасимович А. М., Кириченко О. А., Мороз А. М., Савлук С. І., Табачук Г. П. Але питання щодо систематизації методик обліку резервів під кредитні ризики потребує подальшого розгляду.

Мета дослідження – узагальнення інструментарію відображення в обліку спеціальних резервів під кредитні банківські ризики в системі бухгалтерського обліку банку.

Для досягнення зазначеної мети необхідним є вирішення таких завдань: визначення сутності ризиків кредитної діяльності; визначення загальних принципів бухгалтерського обліку резервів кредитних ризиків банку; розгляд різновидів кредитних ризиків; аналіз методики відображення резервів під кредитні ризики на облікових рахунках банку.

Об'єкт дослідження – спеціальні резерви під ризики кредитної діяльності.

Предмет дослідження – особливості обліку резервів під кредитні операції банку.

Кредитний ризик – ризик, пов'язаний з непогашенням кредиту (основної суми боргу) та процентів боржником, є основним серед усіх інших банківських ризиків [1, с. 573].

Спеціальні резерви покриття можливих втрат кредитної діяльності – один із найголовніших інструментів управління кредитним ризиком, що використовується комерційними банками. Сутність резервування можна пояснити за допомогою принципу обачності. Відповідно до нього у ході оцінювання активів слід уникати завищення їх вартісної оцінки. Так, наприклад, сумнівна заборгованість за наданими кредитами списується з балансу в тому періоді, коли піддається сумніву можливість її повернення позичальником [2]. Але навмисне зниження вартості кредитного активу та створення надмірних або прихованих резервів не лише не відповідає принципу обачності, а й порушує інші принципи бухгалтерського обліку.

Формують резерви за всіма видами кредитів і позабалансових кредитних зобов'язань за методикою, розробленою НБУ. Не формують резерву: за кредитними операціями між установами в системі одного банку; за коштами, що перераховані Національному банку України.

Регулярно на початку кожного місяця у банках проводиться аналіз кредитного портфеля, за допомогою даних якого обчислюють розміри резерву під кредитні ризики.

До параметрів аналізу кредитного портфеля банків включають:

оцінку фінансового стану позичальника;

оцінку стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості і відсотків за нею;

рівень забезпеченості наданих кредитів.

З метою формування резерву за наданими кредитами банком здійснюється оцінка щодо їх ризикованості, починаючи з дати їх визнання в обліку до його припинення.

З метою розрахунку резервів банки класифікують надані кредити за такими категоріями якості [3]:

Перша (I) – найвища, немає ризику або ризик є мінімальним;

Третя (III) – значний ризик;
Четверта (IV) – високий ризик;
П'ята (V) – найнижчий реалізований ризик.
Заборгованість, віднесена до п'ятої категорії, є безнадійною.

Оцінюються кредитні ризики за всіма кредитними операціями та з урахуванням коштів, розміщених на кореспондентських рахунках, розміщених в інших банках як у національній, так і в іноземній валютах із метою застереження збитків від неповернення боргу позичальником.

Розмір резерву за кредитом розраховується банками на індивідуальній основі як сума перевищення балансової вартості кредиту (без урахування суми раніше сформованого резерву) над теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за цим кредитом за такою формулою [3]:

$$P_{\text{інд}} = BV_k - TB_k, \quad (1)$$

де $P_{\text{інд}}$ – сума резерву за кредитом;

BV_k – балансова вартість кредиту, визначена банком відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку, без урахування суми раніше сформованого резерву;

TB_k – теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом, визначена банком відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку.

Під час визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків за кредитом їх попередня оцінка здійснюється з урахуванням показника неризиковості активу, що визначається згідно з вимогами НБУ.

Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків визначається за такою формулою [4]:

$$TB_k = \sum \frac{ГП_i}{(1 - I_{\text{еф}})^{t_i}}, \quad (2)$$

де TB – теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим активом;

$ГП_i$ – попередньо оцінений грошовий потік за період t ;

$I_{\text{еф}}$ – ефективна ставка відсотка, розрахована під час первісного визнання фінансового активу (первісна ефективна ставка відсотка) або під час останньої зміни номінальної процентної ставки (для фінансових активів із плаваючою процентною ставкою);

t – тривалість періоду (термін) до виникнення i -го грошового потоку. Відповідно до Постанови правління НБУ № 23 "Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями" банки самостійно встановлюють порядок визначення показників ризику активів у межах, визначених для відповідних категорій якості фінансових зобов'язань, урахуваючи кредитну історію боржника, а також іншу інформацію, що забезпечує об'єктивну оцінку обставин, які можуть свідчити про можливість непогашення боргу позичальником із невиконанням договірних умов та строків.

Резерви формуються за рахунок витрат банку, їх суми обліковуються на відповідних контраktivних рахунках першого та другого класів та відображаються в активі після основного балансового рахунку і за рахунок знака "мінус" зменшують загальну вартість кредитів, а саме: заборгованість за наданим кредитом і заборгованість за нарахованими доходами за кредитними операціями.

Типові бухгалтерські проведення, що супроводжують операції з резервами у загальному вигляді поділяють на три групи, які у загальному вигляді розглянуто далі [5, с. 326].

Операції з формування (збільшення) резерву за наданими кредитами в обліку відображаються за допомогою використання у дебеті рахунків для обліку відрахувань у резерви та рахунків для обліку спеціальних резервів за кредитом.

Під час відображення операцій з корегування суми резерву в бік зменшення використовують: за Дебетом – рахунок для обліку спеціальних резервів, за кредитом – рахунок для обліку відрахувань у резерви.

Для здійснення бухгалтерського запису про операції з використання резерву для списання суми безнадійної заборгованості за кредитом у збиток застосовують: рахунок для обліку спеціальних резервів за дебетом та відповідний рахунок простроченої заборгованості або рахунок, за яким обліковується відповідний актив за кредитом.

Таким чином, формування банками резервів під кредитні ризики проводиться задля дотримання принципів бухгалтерського обліку та звітності, а саме – принципу обачності. Економічна сутність резервування полягає в акумуляції частини коштів банку задля компенсації можливих втрат за кредитами. Резерви відшкодування ризиків кредитної діяльності створюються на вимогу НБУ задля захисту інтересів клієнтів та кредиторів, підвищення стабільності та надійності банківської системи.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку : навчальний посібник / А. А. Мещеряков. – К. : "Центр учбової літератури", 2007. – 608 с. 2. Чеберяко О. Методологічні особливості обліку резервів під кредитні ризики банків / О. Чеберяко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2007. – № 92. – С. 15–17. 3. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. Постанова правління НБУ № 23 від 25.01.2012 р. з усіма змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>. 4. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затверджена постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE14739.html. 5. Табачук Г. П. Фінансовий облік у банках : навчальний посібник / Г. П. Табачник О. М. Сарахман, Т. М. Бречко. – К. : "Центр учбової літератури". 2010. – 424 с.